

Rafaela Nazabal Dorronsoro

*Ordizia,
Gipuzkoa
(1929-2018)*

Aurkibidea

Biografia

1929an jaio zen Itsasoko Albitxu Ondo baserrian. Ama Itsasokoa eta aita Zaldibiakoa zituen. 6 anai-arreba izan ziren. 8 urtetik 11 urte zituen arte Astigarreta auzoko eskolara joan zen. 20 urterekin Beasaingo Castillo Hotelean aritu zen sukaldaritza ikasten eta geroago bertan eta Donostiako Urbia jatetxean aritu zen lanean.

Zintak

ORD-036

- **Proiektua:** Ordiziako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Otegi, Aitziber
- **Data:** 2008-11-04
- **Iraupena:** 61 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Kodifikatzailea:** Otegi, Aitziber
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin

Pasarteak

1. 1929an Itsasoko Albitxuondo baserrian jaioa

- **Erref:** ORD-036/001
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:01:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

<p>1929an jaio zen Itsasoko Albitxuondo baserrian. Ama Itsasokoa eta aita Zaldibiakoa zituen eta sei anai-arreba ziren. Baserritik bizi ziren; behiak, idiak, ardiak, untxiak, etab. izaten zituzten etxean.</p>

Transkripzioa

-Hasteko izena eta abizena esaten badidazu?
-Rafaela Nazabal Dorronsoro.
-Eta noiz jaio zinen?
-Nik ez tet gogoan eukitzen hori. Dauket... Diez de febrero. Ochenta años tengo yo. Datorren urteen...
-Ze urtetan jaio zinen?
-Senarra: Veintinueve.
-Nun jaio zinen, hemen?
-Itxason.
-Baserriren baten?
-Bai. Baserrie Albitxuondo. Baiño aurreneko izen zaharra Murkoondo.
-Baina zu jaio zinenean Albitxuondo.
-Albitxuondo, bai, baiño lehen-lehenaokoa Murkoondo.
-Gurasoak zer ziren, bertakoak?
-Ama bai, baiño aitte Zaldibikoa.
-Eta zenbat anai-arreba zineten?
-Ba gea sei, bost ahizpa eta anai bat.
-Eta orduan baseritik, baserriko bizimodutik bizi zineten, ezta?
-Bai. Gu ezkiñen iñoa juten, guk jun nahi gendun neskame o norabait baiño etziguen uzten, etxen lan asko zeola ta etxen aitzen giñen.
-Eta ganadurik eta bazenuten etxean?
-Bai, ba eukitzen giñuzen zortzi behi, irik, astoa, ardik, txerrik, konejuk, oillok; hoik danak.

2. Aita artzaina; gazta egiten zuten

- **Erref:** ORD-036/002
- **Iraupena:** 0:03:00. **Hasi:** 00:01:40. **Bukatu:** 00:04:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

<p>Esne-behiak zituzten eta hiru gazta mota egiten zituzten etxean (izendatu egiten ditu). Errenteriako "rekardera" bat joaten zen Ordiziara eta hari saltzen zioten gazta. Aita artzaina zen eta gurasoak eta Rafaela bera aritzen ziren gazta egiten. Gazta nola egiten zuten azaltzen du.</p>

Transkripzioa

- Behiak eta esne-behiak?
- Esnea, baiño guk saldu ez gendun esneik eitten, gaztaia eitten gendun guk etxen. Eta eitten giñuzen hiru gaztai klase. Bat ardiña bakarra, behiena bakarra eta biña, nahastue.
- Eta gero kalera saltzen zittuzuen esneak?
- Gaztaia bai, gaztaia bai, baiño esneik ez.
- Eta gazta zer saltzen zenuten, dendatara?
- Ez, errekardera bati beti. Erreteriko rekardera bati.
- Bera etortzen zan?
- Bera etortzen zan Ordizira, eta gu handik etortzen giñen eta harek eramaten zun gure gaztaia.
- Gazta zeinek egiten zuen, amak?
- Eozeiñek, danok genekiun eitten, ni gaztaia ugari eindakoa naiz. Ta amak'e bai, aittek'e bai, aitte artzaie zan, eta aittek'e gaztaia asko eitten zon, amak'e bai, eta gure etxen, bueno, ni nola naizen zaharrena, beste ahizpa txikigok etzuen hainbiste igual eingo. Baiño nik bai, nik gaztai asko.
- Esplikatu pixkat gazta nola egiten dan.
- Gaztaia nola eitten dan? Bueno, esnea jartze'ezu; epela, e, jarri behar da, epela, eta gero hari gatzagie nahasten zaio. Urtu ondo. Oaingo hautsek ez, e. Gatzagi gatzagie. Hue urtu ondo, behatzakin oso ondo-ondo, eta hue nahastu, eta gero hue nahastu eta geo hue gogortu eitten da. Eta hue gogortzen den garaien, ondo dana zerau [behar] dezu. Hortarako katxarroa izaten da, malatxa edo, ahaztu einda're nago ni izenak; harekin batidora bat bezela, egurrezkoa izaten zan; harekin dana ondo nahastu, eta hue nahasten zan garaien zuk eskukin dana zapaldu ein behar zendun. Ta beheran etaatzen zan mantekillea bezela, baiño hue zan gaztaia eitteko mamie, eta beste hure gatzurea izaten zan. Eta gero hure zuk hartzen zendun ontzi bat, baiño jeneralmente izaten zan artzaiek eta horik, guk edozein moduz eitten gendun, zeatio jartzen gendun balde, kazuela bat, eta han jartzen gendun gaztaia eitteko zumitze eta han eitten gendun guk, hue dana ondo hala zeatzen zan gaztaia. Eta gero hue gogor-gogor eiñ eta geo sekatzan jarri. Eta ia esta.
- Keetu egiten zenuten?
- Batzutan keetu bai baiño; guk kea emateko genduken txabola txiki bat ogie eitten dana eta horik danak eittekoa etxen ondun, eta han jartzen giñuzen baldatan kea hartzen. Baiño ke bage igual.
- Orain gaztak saltzen dituztenak etiketak eta...
- A, guk ez ordun. Guk ez gendun etiketaik izaten eta guk eitten giñuzen ...
- [...]
- Ez, etzien ordun iñoi kasoik eitten garai hartan.

3. Etxe ondoko bordan ogia egiten

- **Erref:** ORD-036/003
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:04:40. **Bukatu:** 00:06:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

Etxean egindako garia kutxan jasotzen zuten eta gaztak ere kutxan gordetzen zituzten, gari artean, kontserbatzeko. Etxe ondoan borda bat zuten eta hango labean egiten zuten ogia. Hamabostean behin egiten zuten ogia.

Transkripzioa

-Eta gero eitten gendun guk, garie etxen eitten zan, eta kutxak -zuk jakingo'zu kutxa zer dan-, ba kutxak ganbaran egoten zien gariz beteta, eta gaztaia ardikin bakarrik eindakoa neguako, gero esneik etzan garairako, ardik etzuen esnea beti ematen, behiek bai baiño ardik ez, eta ordun hak sartzen giñuzen garitan, eta hue gaztai zaharra etaatzen zan geo, arrakin-da. Gozoa!

-Eta garitan sartzen zenuten?

-Garitan. Zuri ez al dizu hok kontuok iñok bestek esan?

-Bai, baina zuk esplikatzea nahi.

-Ja, ja. Zuri hok esango zizuen gehiok'e! Bai. Garitan eukitzen giñuzen guk gaztaiak eta behar gendunen handik etaata jan. Baiño halako gaztairik nik eztet jaten. Halako gaztairik oaiñ iñun eztao. Hemen ibilliko die Arzak eta histori guzik eta Idiazabalgo gaztak die, baiño halako gaztairik eztao.

-Beste sekreturen bat?

-Eta kito! Guk hala eitten giñuzen.

-Eta esan dezu zeukazuela txabola bat...

-Txabolea etxen ondon, etxe kontrakoa, hueko txiki bat bere teillatukin.

-Ogia egiten zenuten?

-Ogie bai, nik ogie askotan egin det, eta artoa're bai. Ta han labea genduken guk, han sartzen gendun ogie eitteko.

-Zer labe izaten zan?

-Labea ba, nola esplikaiko dizut pa nik, ate txiki batekin dana ladrillozkoa eindakoa; ate txiki batekin. Eta han eitten zan egurre sartu ta sue. Ta geo egur hue etaa, egurre etaa ez, eitten zan, harek eitten zun ikatza egur harek, eta hue hautse eitten zon egur hue gastatzen zanen, eta hue baztarrea bota ta geo garbiin ogie sartu. Ta berotasun harek ogie eitten zon.

-Eta ogie kalera saltzen zenduen?

-Ez, etxeako.

4. Arropen garbiketa

- **Erref:** ORD-036/004
- **Iraupena:** 0:02:35. **Hasi:** 00:06:41. **Bukatu:** 00:09:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Argia eta ura beti ezagutu ditu etxean. Arropak erreka ondoko "albergan" (uraskan) garbitzen zituzten. Izarak lehenbizi tinan garbitu eta, ondoren, uraskan astintzen zituzten.

Transkripzioa

-Guk eitten gendun ba hamabosten behin labesue, izena labesue zon harek, ogi eitte, labesue ein behar deu, lixubea ein ber deu. Lixubea

izaten zan erropea garbitzea.

-Argia eta ura beti ezagutu dituzu?

-Bai, beti.

-Eta erropak nun garbitzen zituzuen?

-Erropak ba guk genduken erreken ondon albergea. Alberga harek zeuzken bi harri. Erdiin kuadro haundi bat udekin, kanilleekin, ta geo han garbitzen gendun guk erropea. Baiño lixubea, maindirek eta horik...

-Erropak eta maindireak ez zan berdina izaten?

-Ez. Erropak porejenplo alkondarak eta soiñekok eta horik diferente. Horik han bakarrik itten giñuzen. Baiño lixubea maindirek eta gauza horik tiñea izaten zan, tiñea zan katxarro borobill haundi bat. Hue ze klase izango zan ba, burnie etzan ba.

-Barriñoiaren modukoa?

-Barriñoia ez, hue barriñoia baiño luzegoa zan. Hue nere alturea edo hola zan. Eta harek azpin eukitzen zon hola zea bat bezela, barriñoi bat bezela, eta han erropea sartzen zan; maindirek eta horik, e, erropa haundie, eta gero haren gaiñen jartzen zitzaion maindire bat, eta maindire hartaa botatzen zan, han jartzen zan sutako hautse. Hoik ez al dituzu zuk jakin sekula?

-Ikusi ez, aittu-ta bai baiño.

-Aittu bai, e? Sutako hautse, beheko sue eindakon etaatzen zan hauts hure, eta gero hautza botatzen zan baldekin irakitako ude, eta harek garbitzen zon; baiño ikaragarri ondo, e, eta usaiekin. Ta gero eitten gendun maindire horik albergan ondo zeatu, astindu. Nola eitten du labadorak?

-Zentrifugau edo estilo hortan?

-Bai, han astindu dana. Eta geo euzkitan zabaldu. Eta zuri-zurik eta usaiekin etaatzen zien.

-Jaboia erabiltzen zan?

-Jaboie ez; bai, jaboie eongo zan ordun'e, baiño jaboie koxkor hori, ez beste.

-Batzuek esan digute etxean egiten zala jaboia.

-Guk ez. Batzuk mantekillea etxen eitten zuen esnegaiñekin, hor Gaintzen asko eitten zan, baiño guk ez gendun sekula eitten mantekillaik; hori ez genduk guk eitte. Oaiñ esnegaiñek, bueno!, ikaragarrizko... Gailletak eitten zittuen esnegaiñekin. Guk gure baserrin ez.

5. Sagardoa nola egiten zuten

- **Erref:** ORD-036/005
- **Iraupena:** 0:01:39. **Hasi:** 00:09:16. **Bukatu:** 00:10:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

Etxean gerezi eta sagarrondoak zituzten. Dolarea zuten etxean eta sagardoa egiteko prozesua azaltzen du. Upelak zituzten etxean. Sagar-mota ezberdinak izendatzen ditu.

Transkripzioa

-Eta fruta-arbolak eta eukitzen zenituzten?

-Bai, sagarrak. Gaiñontzean..., keixea eta sagarra.

-Eta sagardorik egiten zenduen?

-Bai, etxen eitten gendun. Nik sagardoa eitten aittuta nao. Sagarra txikitzeko guk gendun toleara, eta sagarra han txikitzen zan makina

batekin, earki nekauta, e! Eta gero hue zabaltzen zan, hue han egoten zan ba, nik nola esango dizut pa?, aska bat bezela, eta han dana hankakin da dana zehatzen zan. Eta gero hue etaratzen zan txulo txiki batetik, sagardoa, pittarra, pitarra aurrena, eta gero enbotillau eitten giñuzen sagardok etxen. Guk etxen eitten gendun sagardoa. Ta pittarra hau izaten zan goxoa erateko aurrenetik, baiño geo hue, hue etzan segittun sartu behar botillan, e; gerogo. Segittu-segittuko hue ez. Eta barrikak eukitzen giñuzen txiriikin, eta barrikan sartzen giñuzen enbutu haundikin etxen eindako sagardoa.

-Saltzeko ala etxerako?

-Etxeako. Guk saldu ezteu ezer eitten. Guk saldu ez gendun ezertxo're etxen eitten; txerrikumak bai baiño gaiñontzen ez.

-Eta sagardoa egiteko zer sagar erabiltzen zenuten?

-Ba etxen zeona. Errezille, gure etxen jeneralen errezil-sagarra izaten zan eta errezil-sagarrakin eitten gendun. Geo beste sagar gorri txiki goxo bat izaten zan, baiño nahastuta igual, baiño jeneralen errezille, errezil-sagarra gure etxen. Eta gero mokotea ere bai; baiño errezil-sagarra izaten zan gehiena.

6. Otorduetako jakiak

- **Erref:** ORD-036/006
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:10:55. **Bukatu:** 00:13:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua

Laburpena:

Goizetako gosaria arto-esnea izaten zen eta hamaiketakoa urdaia, txorizoa eta arrautzak. Bazkaltzen potajea izaten zen gehienez haragi egosi eta sesinaz lagunduta. Merienda urdaiazpikoz eta afaria berduraz egiten zuten. Taloa eta esnea neguan jaten zuten. Gaztainak Rafaelak erretzen zituen danbolinean.

Transkripzioa

-Eta eguneroko otorduetan zer jaten zenuten?

-Bueno, oso ondo. Eta nik oain'e hala jaten det, e. Gu goizen jeiki eta esnea. Nahi zunak artoakin, nahi baezu zopakín...

-Taloik bai?

-Baita. Taloa ere bai. Baiño taloa jeneralen ez gendun goizen askotan jaten guk, e. Eta gero, soroa juten giñen lanea, eta ordun amak eo, gerok eo, batzuk soron lanen ari zienak, etxen zeonak eamaten zuen gosarie.

Gosarie izaten zan ardaiazpikoa arrautzekin, txorixoa arrautzekin, gosarie jaten gendun. Gero bazkarie, bazkaltzen ba babarrunak, azak, eta jeneralen holako gauzak bazkaltzen. Eta gero haragi egosie igual, eta zeziñea igual tomatekin, zeziñea azekin egosita. Eta gero arrozkoletxe eta sagar-errek eta hori postrea. Eta geo atsalden meriendea berriz haundie jaten zan, urdaiazpikoa..., baiño ze urdaizpiko! Buuu! Urdaiazpiko puxketa haundik arrautzakin-da; etxen eindakok, eta solomok eta.

-Etxekoa beti hobea.

-Ooooh! Gauzak. Eta jaten giñuzen, eta geo ia gauen porrupatatea ta esnea bakarrik. Guk meriendea hue bai atsalden, ta baiño gauen hori. Eta porejenplo negue baldin bazan gauen taloa ta esnea igual porrupatatan partez. Eta gaztaiñerrek; gauen gaztaiñerrek'e bai.

-Gaztaiñak danbolinean erretzen zenituzten?

-Bai. Nik erretzen nittun. Ganbaran artoa zuritzen aitzen zien bestek eta ni danboliñe gaztaiñak erretzen sukalden. Hak artoa zuritzeako gaztaiña erretzen.

7. Belarreta eta gari-jotzea auzolanean

- **Erref:** ORD-036/007
- **Iraupena:** 0:02:27. **Hasi:** 00:13:00. **Bukatu:** 00:15:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Auzokoen arteko harremana
- Baserría » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

<p>Anaiaren aipamena egiten du. Denen artean banatzen zituzten baserriko lanak: anaia eta aita idiekin ibiltzen ziren eta baita amaren anaia ere. Idiekin lan ugari egiten zen. Belarretan edo garia jotzen auzolanean aritzen ziren. Garia jotzeko makinak nolakoak ziren azaltzen du.</p>

Transkripzioa

-Haiek lana bukatzen zutenerako zuk preparatuta?

-Bai. Baiño guk senide danak, gure etxen edozein gauza, danak eitten gendun, igual eitten gendun danok. Geo anaie, anaie bakarra det nik, eta harek ba hue irikin-da itzai ta gehio ibiltzen zan gu baiño. Ni're ibilita nao itzai, e! Eta goldan soron-da; bueno! Zaildutakok.

-Idiekin ibiltzen zineten?

-Irikin itzai ibiltzen zan anaie. Gehiena anaie ibiltzen zan irikin. Eta aitte. Baiño aitte baiño're gehio anaie. Eta aitte, klaro, eske anaie txikie zala aitte ibilliko zan baiño anaie gehiena ibiltzen zan. Da gero osaba bat gendun guk han aman anaie, eta hure're irikin aitte baiño gehio ibiltzen zan. Baiño geo anaie hasi zanen ia zeatzen anaie ibiltzen zan.

-Idiekin zer lan egiten zenituzten?

-Lan asko. Goldan soron. Egurrek saltzen eta haek etaatzen.

-Egurra saldu egiten zenuten?

-Bai, piñue ta bai. Eta hak etaatzen. Eta irikin gauza asko, ximaurretan, ximaurre soroa eamaten etxetik gurdiikin. Ta iri-lanak horik zien.

-Belarretan eta ere...

-Uuu! Belarretan? Bai, earrak pasauta [gare] gu belarretan, bero galantakin. Kizkitza aldeko mendin.

-Auzolaneko...

-Bueno, auzolana izaten zan garai baten, oaiñ baiño hobetogo, e! Porejenplo zuk baserri baten ikusten zendun garie ebaitzen, eta hara!, han hasi die gari-ebaitzen eta danak hautza jun da laguntzen zuen. Beste baserritarrek danak. Eta gero han afarie ein da etxea etortzen zan. Eta gure etxen igual. Beste baserrikok ikusten zuenen gure etxea, gure etxea etortzen zien hak. Auzolana hola izaten zan, eta gari-jotzea're bai. Gari-jotzea, makinea etortzen zan gari-jotzeko. Eskuz nik gutxi ezautu det, baiño garai baten, lehen-lehenao eskuz jotzen zen garie, e!, makinak baiño lehenao, e. Eta baakizu nola jotzen zan? Harri bat izaten zan hola, mahi hau hola jarriko balitz bezela, eta han hola jotzen zan garie. Ze lanak! Ni ezaututa nao aittona zana. Eta gero hasi zan makinak, eta makinak hasi

zienen etortzen zien ba makinak, gizonak ibiltzen zien gari jotzeko makinekin eta. Baiño ze hautsek! Eta ordun'e eitten zan ba "gari-jotzea bihar emen da" eta danak harutza. Eta "etzi hola", harutza.

8. Txerrikiaren kontserba; odolkiak banatzeko ohitura

- **Erref:** ORD-036/008
- **Iraupena:** 0:03:17. **Hasi:** 00:15:27. **Bukatu:** 00:18:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Abere-hiltzea
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Auzokoen arteko harremana
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

<p>Auzolanerako elkartzen zirenean afaria eta festa egiten zuten. Txerria hiltzera Astigarretako gizon bat joaten zen etxera eta txerri puska bat albatariari eramaten zitzaion ona zegoen jakiteko. Rafaelak amarekin txorizoak eta odolkiak egiten zituen eta gatz-kutxan gordetzen zituzten. Handik ateratakoan piper-hautsa eman eta lehortzeko zintzilikatu egiten zituzten. Urtean bi txerri hiltzen zituzten eta ohitura zen auzokoei eta apaizei odolki eta txorizoak eramatea.</p>

Transkripzioa

-Ta geo afarie jartzen zan, eta afaltzen; ta geo dantzan eitten gendun radiokin. Apalondon gaztek. Eta afarie jeneralen izaten zan...

-Zeoze espeziala?

-Bai, bakaillaue jeneralen tomatekin afarie izaten zan. Eta bakaillaue bakizu nola beratzen gendun? Errekan. Osoik, bakailllo haundik izaten zien, ia ni aiñekok, e, bakaillauak izaten zien. Eta hak errekan jarri harri batekin eta ude korrientea egoten zan errekan, ude garbie, ta han beratzen zan bakaillaue. Ta gero puxkak ein da tomatekin. Ta porrupatatea ta bakaillaue jeneralen afarie.

-Eta txerria hiltzea?

-Txerria hiltzea bai.

-Zeiñek hiltzen zun?

-Gizon bat ibiltzen zan Astigarretan txerrie hiltzen ibiltzen zana. Eta txerrie hiltzea etortzen zan, hiltzen zon txerrie, gosaltzen zon gibelakin, txerrin beran gibelakin gosaltzen zon eta jutten zan. Eta geo guk txerrin puxkea eamaten gendun beterinariona.

-[...]

-Baai. Eta geo ba amak eta guk eitten giñuzen txorixok eta oolkik'e bai, txerri-oolkik; eta gero solomok eta horik. Guk gendun kutxa bat bezela gatza eukitzeko.

-Gazi-kutxa?

-Han egoten zan txerrie hilda gatza hartzen urdaizpikok, solomok eta horik. Eta gero handik eztakit zenbat denbora beharko zuen, enaiz akordatzen, hak etaa ta ematen zitzaien pipar-hautse, hautse, ta gero zintzilika jarri. Eta geo hak izaten zien onak, Eta geo eitten gendun txerrien burukin txorixo klase bat, burukie. Hori zaten zan txorixo beltzagoa baiño ikaragarri gozoa, txerrin burukin eindakoa. Eta gaiñontzen txerrin puxkakin txorixok. Eta txorixok'e sukalden jartzen giñuzen makille bat haundie bezela eta han zehatzen txorixok eukitzen giñuzen. Eta urte guzin. Guk urten bi txerri hiltzen giñuzen.

-Bazenuten ohitura txerria hildakoan auzora eramateko?
 -Bai, txerrolkik, txerri-oolkik eamaten zien. Eamaten zien oolkik eta puxkan bat urdaiena eta besteik eztakit ze eamaten zan. Baiño etxe jakiñetaa izaten zan, eamaten zan; eak'e ekartzen ziguen eta guk'e bai. Bai txerri-oolkik, junda nao txerri-oolkikin erregalo.
 -Apaizei eta medikuei eta horiei?
 -Bai, apaizei ta hoiei. Handik ez [dezu] jasotzen txerri-oolkik baiño erai eraman bai.
 -Zer zan, ohitura bat bezela?
 -Bai. Edo obligazioa, nik eztakit. Apaize ordun baakizu zer zan, eta. Jesus!, apaizei dana; eta zenbat oillasko ere eamaten zon gure amak apaizei etxekook? Oain asko eamango nioke nik, bueno!
 -Bueltan ez zenuten ezer.
 -Keba!, handik etzeon ezerre.

9. Artzain lanak; ardi-ilea saldu

- **Erref:** ORD-036/009
- **Iraupena:** 0:02:49. **Hasi:** 00:18:44. **Bukatu:** 00:21:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

Urtean hiru ardi inguru hiltzen zituen aita eta baita arkumeak ere. Etxetik gorago borda zuten eta untxiak edukitzen zituzten bertan. Rafaela artzain ere ibiltzen zen. Ardi-moztea Santa Isabel inguruan izaten zen eta aita egiten zuen. Ardi-ilea saldu egiten zuten.

Transkripzioa

-Baiño gure etxen guk beti urten ardik'e gure etxen hilko zien hiru bat ardi udazkenen.
 -Eta hoiek hiltzera ere kanpotik etortzen ziren?
 -Ez, aitek hiltzen zittun ardik. Ta arkumak'e bai. Guk arkumea San Josetan-da etxekoa jaten gendun. Ta konejuk? Zenbat koneju! Lur azpin apik einda egoten zien konejuk. Txabola bat gendun etxetik goraxeo ta han egoten zien ardik batzutan, o konejuk'e bai. Konejuak geo han kanpoko terrenotan zulok einda barrun eitten zittuen umek.
 -Eta ardizain?
 -Ardizain ni ibillita nao. Bueno, gue etxe gehio're bai, e. Baiño ni artzai? Gogon dauket nik Astigarretako festatan elurretan ibilli nintzen ni artzai egun guzin; eta etxea jun eta beheko sun ondoren amak preparautako meriendea gozoa, gosarie edo zea, txorixoa ta arrautzea jan, eta ordun izaten zien zapatak, oain txarolak egoten die, baiño gomazkok, zapatak bezela izaten zien, goma zien hak, baiño brillo..., "zatak" izena, zatak, brillo-brillo, txarolak. Halakok jantzi ta Astigarretaa festaa. Eta Astigarretako zean..., Jesus!, nola esaten zaio, ahaztu eitten zaizkit nei gauza asko ta. Astigarretako eliz-atarin soñue egoten zan egualdi txarrakin. Da han dantza ein da etxea.
 -Eta artzai ze joaten zineten, mendira nonbaitera, gora?
 -Etxeko terrenotan bakarrik. Zeatik guk etxe-ardik eukitzen giñuzen. Ez hola artzaienak. Nere aitte artzaia zan, baiño geo amakin ezkontzeko ardik saldu ein zittun. Etxe-ardik, baiño etxe-ardik eongo zien berrogei bat eo berrogeta hamar bat, e. Eta geon terrenotan bakarrik. Zeatik guk

genduzken bi baserri. Eta beste baserrie hutse zan eta terrenok zeren eta han ibiltzen zien ardik.

-Ardi-mozten eta?

-Ardik moztu aitek eitten zittun. Eta Santa Ixabel egunen. Santa Ixabel egune da dos de julio. Eta egun hartan. Eta bakizu ze gosari eamaten giñun aitei guk ordun ardi-mozten ai zan lekura? Fuente baten ardoa.

-Ardo-zopak?

-Bai. Baserriko ogie han sartu ta busti; hue jaten zon gosarie aitek. Egun hartan bakarrik, e. Ardi-mozteko egunen bakarrik jaten zon gosarie harek, e. Ta gaiñontzen etzon harek ardo-zopaik jaten. Baiño nik eztakit hori ze usuario zan?

-Eta berak bakarrik moztzen zituen ardiak?

-Bai, berak bakarrik moztzen zittun ardik harek.

10. Ardi-ilez egindako koltxoiak

- **Erref:** ORD-036/011
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:22:18. **Bukatu:** 00:24:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

Koltxoiak ardi-ilez egiten zituzten eta "koltxonerak" aritzen ziren lan horretan.

11. Eskolara Astigarretara

- **Erref:** ORD-036/012
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:24:05. **Bukatu:** 00:26:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eliza giroko ospakizunak

Laburpena:

Eskolara Astigarretara joan zen, baina ume-zain eta etxeko lanetan aritu beharrak ez zion asko ikasten utzi. Irakasleak kanpotik joaten ziren eta dena gaztelaniaz ikasten zuten. Irakurtzen, matematika eta doktrina ikasten zuten nagusiki. Adin ezberdinetakoak batera joaten ziren.

12. Umetako jolasak

- **Erref:** ORD-036/013
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:26:10. **Bukatu:** 00:27:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

"Azuketan" ibili eta eskolara berandu joanez gero, zigorra jasotzen zuten.

Kaniketan, "txangoka", sokasaltoan... jolasten zuten. Arto-buruari trapua sartu eta panpina modura erabiltzen zuten.

13. Doktrina jakiteagatik, txartela

- **Erref:** ORD-036/016
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:28:36. **Bukatu:** 00:30:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Doktrina
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Kongregazioak

Laburpena:

<p>Jaunartze handia Itsason egin zuen, 13 neska-mutilekin batera. Egunero doktrinara joaten ziren. Urtean behin "pazkoakoa" deiturikoa izaten zen: apaizak doktrinako lezioa hartzen zien eta ondo esanez gero, txartela ematen zien. Jaunartzea egiteko Mariatarren kongregazioko zinta eramaten zuten.</p>

14. Dantza lotuan egiteagatik kongregaziotik kanpora

- **Erref:** ORD-036/017
- **Iraupena:** 0:00:44. **Hasi:** 00:30:10. **Bukatu:** 00:30:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Kongregazioak

Laburpena:

<p>Mutilekin dantza egiteagatik kongregaziotik botatako neska baten aipamena egiten du. Jaunartzea egiteko baraurik joan behar izaten zuten.</p>

15. Arrosarioa egunero errezatu behar

- **Erref:** ORD-036/018
- **Iraupena:** 0:02:02. **Hasi:** 00:30:54. **Bukatu:** 00:32:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizkizunak eta otoitzak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Ohiturak eta sinesmenak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

<p>Egunero aitonak errezatzen zuen arrosarioa etxean, behiak jetzi eta arto-zuritzeko garaian. Ardi-ilea galtzerdiak egiteko erabiltzen zuten. Erramua bedeinkatzen zuten eta ateetan adarrekin egindako gurutzeak jartzen zituzten tximista eta gaitzen aurka.</p>

16. Zerbitzari lanetan aritua

- **Erref:** ORD-036/019
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:32:56. **Bukatu:** 00:35:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

20 urterekin Castillo hotelean hasi zen sukaldaritza ikasten eta ondoren zerbitzari lanetan aritu zen. Jaizkibel jatetxea ireki zuteneko ospakizuna aipatzen du. Donostian ere ibili zen lanean Urbia tabernan. Trenez joaten zen Donostiara.

17. Ordiziako azoka

- **Erref:** ORD-036/020
- **Iraupena:** 0:03:24. **Hasi:** 00:35:16. **Bukatu:** 00:38:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autobusak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera

Laburpena:

<p>Asteazkenetan Ordiziako azokara joaten ziren, astoa hartuta, eta bazkaltzen bertako taberna batean geratzen ziren. Autobusa jarri zutenean Mandubitik zehar joaten zen eta, tokirik ez bazegoen, autobus gainean joaten ziren. Azokara "rekarderak" joaten ziren Irun, Donostia eta inguruetatik eta jeneroa erosten zuten gero han saltzeko. Emakumeek ez zuten ohiturarik tabernara sartzeko.</p>

18. Erromeriak; igandeetan bezperetara

- **Erref:** ORD-036/021
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:38:40. **Bukatu:** 00:39:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

Rafaela eta lagunak Murumendira eta Mandubira joaten ziren erromeriara. Igandeetan derrigorra izaten zen bezperetara joatea. Helduko piezarik ez zen jotzen, soltean bakarrik dantza egiten zuten.

19. Kalera joateko, alpargatak kendu eta zapatak jantzi

- **Erref:** ORD-036/022
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:39:55. **Bukatu:** 00:41:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

<p>San Pedroetan zetazko soinekoa, Ostegun Santuetan trajea, eta San Martinetan abrigoa janzten zuten. Alpargatak erabiltzen zituzten normalean, baina kalerako oinetakoak aldatzen zituzten, eta zapatak janzten zituzten etxe atari batean. Behin zapatak lapurtu zizkioteneko anekdota kontatzen du.</p>

20. Kizkitzako erromeria

- **Erref:** ORD-036/025
- **Iraupena:** 0:00:22. **Hasi:** 00:42:33. **Bukatu:** 00:42:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

Kizkitzako erromeria goizetik hasten zen mezarekin eta arratsaldean dantzan aritzen ziren soinuarekin. Etxetik Kizkitzara bide luzea zegoen.

21. Zapatak ez hondatzeko etxera oinutsik

- **Erref:** ORD-036/027
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:43:35. **Bukatu:** 00:45:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

<p>Matxinbentara erromeriara joan zeneko pasadizoa kontatzen du: zapatak ez hondatzeagatik etxeraino oinutsik joan zen. Tornasol gabardina koloredunak janzten zituzten, eta haiek euritan hondatzeak pena izugarria ematen zien.</p>

22. Ezkontza Itsasoko Alegian

- **Erref:** ORD-036/029
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 00:47:12. **Bukatu:** 00:48:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ezkontzak

Laburpena:

<p>Itsasoko Alegia auzoan ezkondu ziren eta Ordizian egin zuten bazkaria. Ezkon-bidaian Madrilera joan ziren trenez eta Ordiziako ezagun baten pentsioan egon ziren.</p>

23. Apaiz eta medikuei berorika

- **Erref:** ORD-036/030
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:48:58. **Bukatu:** 00:51:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Euskararen egoera
- Euskara » Tratamenduak » Berorika
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

<p>Ordizian gehienek gaztelaniaz egiten zuten. Ramoniren senarrak ere halaxe egiten zuen lagunekin. Senideen artean hika egin arren gurasoekin zuka egiten zuten. Kargu handikoei berorika egiten zieten.</p>

24. Mandubitik Azpeitira hizkera ezberdina

- **Erref:** ORD-036/031
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:51:55. **Bukatu:** 00:53:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak
- Euskara » Euskalkia, herri hizkerak, euskara batua

Laburpena:

Mandubitik Azpeitia aldera antzematen zuten hizkeran aldaketa. Itsaso garai batean Azpeitikoa zen; gaur egun Ezkio eta Itsaso bat eginda daude. Astigarretan baserri gutxi zegoen.

25. Gerra garaiko kontuak

- **Erref:** ORD-036/032
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:53:08. **Bukatu:** 00:55:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Gerra garaiko bizipenak. Ioiako gainetik Mandubira pasatzen ziren kanoikadak, eta zuloak nola egiten zituzten azaltzen du. Karlistek etxeko ardi guztiak eraman zizkieten. Goserik ez zuten sekula pasa. Amak ehiztari eta apaiz ugariri ematen zien jaten, sukaldari ona zen.

26. Oilo-zain ibiltzen zenekoa

- **Erref:** ORD-036/033
- **Iraupena:** 0:02:06. **Hasi:** 00:55:06. **Bukatu:** 00:57:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Rafaela oilo-zain egoten zen; pasadizo bat kontatzen du. Oilalokak saskian egiten zituen arrautzak kalera saltzen zituzten. Txekorrak saltzen zituzten Ordiziako harategi batera eta diru pixka bat ateratzen zuten haien salmentatik.

27. Auzotarrentzat telefono bakarra

- **Erref:** ORD-036/034
- **Iraupena:** 0:02:22. **Hasi:** 00:57:12. **Bukatu:** 00:59:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Kultura » Aisia » Hedabideak » Irratia
- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak

Laburpena:

Etxean irratia piztu eta hango soinu-hotsarekin ikasi zuten etxeko guztiek dantza egiten. Telefonorik ez zuten etxean, baina zerbait pasatuz gero, Astigarretan zegoen telefonoa. Pasadizo bat kontatzen du.

28. Garraiobide bakarra bizikleta

- **Erref:** ORD-036/035
- **Iraupena:** 0:01:21. **Hasi:** 00:59:34. **Bukatu:** 01:00:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Bizikletak eta motorrak

Laburpena:

Bizikletaz moldatu behar izaten zuten. Rafaelaren etxean anaiak soilik zuen motorra eta ez zuten kotxerik. Senarrak ere oinez edo bizikletaz egin behar izaten zuen Salbatoretik Rafaelaren etxerainoko bidea.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2025-06-13

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com